

УДК: 658:343.4:664.8

A. Chykurkova, Doctor of Economics, Professor,

K. Fen', postgraduate State Agrarian and Engineering University in Podilya

THEORETICAL ASPECTS OF ECONOMIC SECURITY MECHANISM OF THE FOOD INDUSTRY

Annotation. Analysis of available approaches to the treatment of the concept of "economic security", considered aspects of its formation and their correlation, identifies the key components and functional goals of economic security, characterized by internal and external threats to economic security.

Disclosure of the theoretical aspects of the formation of economic security and use in the food industry. The objective provides a solution to such problems as justification for a new approach to the theoretical understanding of the assessment process of achieving and maintaining economic security.

The most important factors affecting the economic security, is the degree of perfection of the legal framework, tax rates, access to global markets, investment attractiveness of the region and state.

The main goal of economic security - to ensure sustainable and most efficient operation at the present time and a high potential for the future.

The economic security of each individual enterprise is its completeness and effectiveness depend on the state of the current legal framework, the volume of material and technical and financial resources allocated to managers of enterprises, from understanding the importance of each employee security business, as well as the experience of service managers security.

Robust economic security is possible only with a comprehensive and systematic approach to its organization. This system provides an opportunity to assess the prospects for growth of the company, to develop tactics and strategy of development, reduce the effects of the financial crisis and the negative impact of new threats and dangers.

Keywords: economic security, state, society, mechanism, enterprise, threats.

А.Д. Чикуркова, доктор економічних наук, професор,

К.С. Фень, аспірант ПДАТУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Проаналізовано наявні підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства»; розглянуті аспекти її формування та їх взаємозв'язок; визначені основні складові та функціональні цілі економічної безпеки, охарактеризовані зовнішні та внутрішні загрози економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, держава, суспільство, механізм, підприємство, загрози.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання економічної безпеки держави і суспільства є актуальними у всіх країнах світу. Для сучасного соціально-політичного та економічного стану України дуже важливою є цілеспрямована діяльність держави, рівнів законодавчої і виконавчої влади щодо забезпечення економічної безпеки країни та її громадян. Україна одночасно проходить складний історичний шлях державотворення і переходу від централізовано-планової системи управління економікою до соціально спрямованої ринкової економіки. Кризовий стан економіки значно впливає, більш того, безпо-

середньо загрожує національним інтересам незалежної держави, надзвичайно актуалізує проблему її національної безпеки, в першу чергу такої її складової, як економічна. У сучасних умовах економічна безпека є такою, що визначає національну безпеку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Різні аспекти формування механізму економічної безпеки досліджували такі вчені, як Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І., Васильців Т.Г., Лисенко Ю.Г., Міщенко С.Г., Руденський Р.А., Спірідонов А.А., Олейніков Е.А., Клейнер Г.Б., Половнев К.С., Судоплатов А.П., Лекарев С.В., Бланк І.О.

Метою статті є висвітлення теоретичних аспектів формування механізму економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «економічна безпека» широкого обігу набув у Західній Європі в 70-х роках як спрощене трактування поняття «економічний метод забезпечення національної безпеки». Чисельність трактувань економічної безпеки зумовлене тим, що одночасно воно виступає над системою в розгляді її на рівні держави, регіону, підприємства, а з іншого боку є складовою міжнародної економічної безпеки [5, с. 130].

Трансформування економіки України наприкінці другого тисячоліття і перших років її незалежності залишається вкрай складним. Глобальні аспекти еволюції людства, масштаби і швидкість змін у світогосподарському просторі, революційні перетворення в економіках окремих країн і міждержавних співтовариств – з одного боку, і українські реалії псевдоринкового реформування та нестабільні параметри розвитку вітчизняної економіки, з другого боку – визначають цей стан. Сьогодні, як ніколи, зросла проблема забезпечення економічної безпеки України, що є одним з найважливіших національних пріоритетів, гарантом державної незалежності України, умовою її прогресивного, мирного економічного розвитку й добробуту громадян [3].

У спеціальній літературі наведено визначення безпеки як режиму, при якому будь-який суб'єкт знаходиться в статусі надійної захищеності і не підлягає негативному впливу різних факторів [2].

У широкому науковому розумінні під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних та ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалах, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення [3].

Сукупність питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки підприємства, потребує від управляючих різних рівнів достатньо глибоких теоретичних знань та практичних навичок управлінських рішень. Забезпечення нормалізованої та ефективної господарської діяльності окремого підприємства є найважливішим аспектом досягнення певного рівня економічної безпеки. Тому забезпечення економічної безпеки передбачає також урегулювання таких аспектів: 1) фінансової безпеки; 2) безпеки праці; 3) силової безпеки; 4) безпеки інформації та прийняття рішень; 5) безпеки менеджменту й кадрів; 6) соціальної безпеки й культури управління; 7) техніко-технологічної безпеки; 8) юридичної безпеки; 9) ресурсно-сировинної безпеки; 10) енергетичної безпеки; 11) екологічної безпеки [5, с. 130].

Економічна безпека держави являє собою комплексну систему, що створюється завдяки виконанню визначеної кількості дій. Сама по собі теж має багато напрямків: демографічний, екологічний, ресурсний, продовольчий, енергетичний, інформаційний та інші.

Вона має як власний об'єкт вивчення – економічну систему країни, так і об'єкти, що знаходяться на перетині та у взаємному інтегруванні з іншими можливими сферами діяльності держави: воєнною, соціальною, політичною, інформаційною тощо [6].

При аналізі безпеки виділяються передусім три основні складові:

1. Економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі;
2. Стійкість і стабільність національної економіки передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;
3. Здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати і захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни [8].

Належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, примусити працювати механізм управління економічною ситуацією, створити ефективні механізми соціального захисту населення.

Сутність економічної безпеки полягає в забезпеченні поступального економічного розвитку суспільства з метою виробництва необхідних благ та послуг, що задовольняють індивідуальні та

суспільні потреби. Раніше усі питання, пов'язані із забезпеченням безпеки, покладалися на державні органи. Останнім часом спостерігається відтворення системи безпеки, в якій провідна роль відводиться державі [8].

На мікрорівні економічна безпека проявляється в забезпеченні нормальної і стабільної діяльності підприємства, попередженні витоку інформації.

Економічну безпеку підприємства можна трактувати як:

- стан захищеності усіх систем підприємства при здійсненні господарської діяльності в певній ситуації;
- стан всіх ресурсів підприємства (капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки, прав) та підприємницьких здібностей, при якому можливе найефективніше їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного та соціального розвитку, здатність запобігати або швидко уникати різних внутрішніх та зовнішніх загроз;
- сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їхніх цілей та завдань;
- стан соціально-технічної системи підприємства, котрий дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту [9].

Головна мета управління економічною безпекою – забезпечення найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та економічного використання ресурсів, забезпечення певного рівня трудового життя персоналу та якості господарських процесів підприємства, а також постійного стимулювання нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи іншого суб'єкта господарювання;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних рівнів;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [8].

Загальна схема процесу організації економічної безпеки включає такі дії (заходи), що здійснюються послідовно або одночасно:

- а) формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав інформації, технології та устаткування);
- б) загальностратегічне прогнозування та планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- в) стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- г) загальнотактичне планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- г) тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- д) оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства;
- е) здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки;
- е) загальна оцінка досягнутою рівня економічної безпеки [6].

Тільки за здійснення в необхідному обсязі зазначених дій (заходів) можна буде досягти належного рівня економічної безпеки підприємства.

Система економічної безпеки підприємства традиційно включає такі складові, як інтелектуальну і кадрову; інформаційну; техніко-технологічну; фінансову; політико-правову та екологічну, силову.

Суть завдання полягає в процедурі проведення таких розрахунків, котрі навіть у разі їх неповної адекватності уможливили б отримання достатньо надійних результатів, на які можна спиратися

за вибору господарської альтернативи. Крім цього, слід особливо наголосити, що механізм створення економічної безпеки має базуватися на внутрішньосистемних характеристиках підприємства, тобто сама соціально-економічна система має включати «вбудовані» механізми запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам.

За джерелом походження загрози безпеці підприємства можна розподілити на внутрішні та зовнішні [7].

До зовнішніх загроз у сфері підприємницької діяльності належать:

- робота спеціальних служб іноземних держав щодо здобуття інформації про економічні процеси у сфері підприємництва з метою здійснення антиконкурентних заходів;
- робота служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності як вітчизняних, так і зарубіжних з метою подавлення конкурентів, заволодіння ринками збуту чи майном конкурентів;
- протиправна діяльність організованих злочинних формувань та окремих осіб з метою заволодіння майном суб'єктів підприємницької діяльності.

До внутрішніх загроз безпеці підприємництва слід віднести:

- протиправні чи інші негативні дії персоналу суб'єкта підприємницької діяльності, що загрожують функціонуванню та розвитку підприємництва;
- порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим доступом для сторонніх осіб;
- порушення порядку використання технічних засобів;
- інші порушення правил режиму безпеки, діловодства тощо, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинних елементів чи інших зацікавлених фігурантів;
- низький рівень кадрового, організаційно-правового, інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенційними ризиками як у контексті внутрішніх, так і зовнішніх загроз [7].

Сутність економічної безпеки визначається як стан економіки та інститутів влади, за яким забезпечений гарантований захист національних інтересів, соціальна направленість політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Економічна безпека – це не тільки захищеність національних інтересів, але й готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту національних інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності. Необхідно розрізняти наступні рівні економічної безпеки: міжнародна (глобальна і регіональна), національна, локальна (регіональна або галузева всередині країни) і приватна (підприємства та особи) [8].

На сучасному етапі розвитку склалося важке економічне становище для економіки України і особливо для харчової промисловості, так як ця галузь дуже залежить від інших галузей – машинобудівної, хімічної, нафтопереробної і особливо платоспроможності населення. Харчова промисловість України вимушена конкурувати із сусідніми країнами, де продукти харчування дешевші, але в своїй більшості неякісні або взагалі такі, в яких вийшов строк реалізації, нерідко товари підробляються [10].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі Виходячи з поняття «економічна безпека», що базується на економічних визначеннях, його сутність визначає не процес боротьби з явищами, а забезпечення досягнення мети підприємством шляхом підтримки режиму його нормального функціонування.

Основним джерелом і рушійною силою процесу функціонування підприємства можна вважати потребу в стабільному і безпечному функціонуванні в теперішньому і майбутньому.

Досягнення і підтримка економічної безпеки підприємства неможливі без використання на стадії розробки і впровадження будь-яких проектів інформації про ймовірність недосягнення тих чи інших цілей, тобто про рівень ризику. Таким чином зменшується рівень невизначеності середовища і ризик недосягнення або порушення стану економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 10. – С. 85.
2. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; керівник авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус. – К. – 384 с.
3. Основи економічної безпеки. (державна, регіон, підприємство, особа). / Під редакцією Є. А. Олійникова. – М.: ЗАТ «Бізнес-школа «Інтел-синтез». – 288 с.
4. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. – К.: НІСД.

5. Гаврилець В. А. Стратегія формування політики управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. Тези Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Організаційно-економічне та фінансово-кредитне забезпечення сталого розвитку підприємництва», БДФЕУ. – Чернівці. – С. 130-133.
6. Економічна безпека України та проблеми її забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/ekonomika/part1/003.htm>
7. Економічна безпека: поняття та її значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com>
8. Механізм економічної політики [Електронний ресурс] – Уманців Ю.М. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1901121638786/rps/mehanizm_realizatsiyi_regionalnoyi_ekonomichnoyi_politiki
9. Економіка підприємства [Електронний ресурс] – Іванілов О.С. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/13290311/ekonomika/tema_ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstva
10. Харчова промисловість в Україні, проблеми та шляхи їх вирішення. – Гедройц Г.Ю. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2010/Economics/70138.doc.htm

Аннотація. Проаналізовані існуючі підходи к трактовке поняття «економіческая безопасность предприятия»; рассмотрены аспекты ее формирования и их взаимосвязь, определены основные составляющие и функциональные цели экономической безопасности, охарактеризованы внешние и внутренние угрозы экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: економіческая безопасность, государство, общество, механизм, предприятие, угрозы